

Ik durf te leren

De leerkuil in stapjes

Jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong hebben behoefte aan uitdaging. Ook hebben ze vaak ondersteuning nodig om door te zetten als het bij uitdagende taken niet 'vanzelf lukt'. Hoe kan die ondersteuning er concreet uitzien?

TEKST MAAIKE NIEUWENHUIS EN MARJON DE BOER-BRUGGINK BEELD TOM VAN LIMPT

Boet (5 jaar) heeft een ontwikkelingsvoorsprong. Hij krijgt een uitdagende taak. Toch gaat hij de uitdaging niet aan. Hij bekijkt de taak, loopt weg en zegt: 'Ik vind dit stom, het is niet leuk.' Zijn leerkracht realiseert zich dat het enkel bieden van een moeilijke taak niet voldoende is om Boet uit te dagen. Boet heeft ondersteuning nodig van zijn leerkracht om het aan te durven.

Onderwijsbehoeften en het zijnsluit

De situatie van Boet zal veel leerkrachten bekend voorkomen, aangezien het regelmatig voorkomt dat kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong uitdagende taken vermijden.

De leerkuil

James Nottingham heeft de leerkuil ontwikkeld als een metafoor voor leren. De leerkuil laat zien dat leren moeite kost en hoe het leerproces eruitziet in verschillende stappen. Zie voor meer informatie onder andere het boek *De leeruitdaging* (Nottingham, 2018). En de website: www.challenginglearning.com/learning-pit.

Dit gedrag kan worden begrepen via de zienswijze van Kieboom (2002). Zij beschrijft hoogbegaafdheid aan de hand van twee luiken: het zijnsluit en het cognitieve luik. Het cognitieve luik typeert het 'diep denken' van het kind door hoge intelligentie, creativiteit en sterke motivatie. Het zijnsluit bestaat uit: de lat hoog leggen, een sterk rechtvaardigheidsgevoel en kritische instelling hebben en een hoge gevoeligheid hebben. Kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong leggen zichzelf een bepaalde norm op en als ze die niet kunnen behalen, zijn ze bang om te falen. Ze mogen absoluut geen fouten maken van zichzelf. Dit leidt er vaak toe dat kinderen bepaalde dingen niet meer willen doen of voortijdig al opgeven (zo ook in het voorbeeld van Boet). Uit praktijkonderzoek (De Boer-Bruggink & Huiskamp, 2018) komen verschillende onderwijsbehoeften van leerlingen ten aanzien van het zijnsluit naar voren. Een van die behoeften is bijvoorbeeld de ondersteuning van het durven leren, door kinderen inzicht te geven in gedachten en gevoelens die onderdeel zijn van (normale) leerprocessen. Hierbij is het belangrijk dat kinderen ervaren hoe leren voelt en dat leerkrachten dit proces begeleiden.

Van abstract naar concreet

De leerkuil is een bekend en veelgebruikt begrip in het basisonderwijs (zie het kader 'De leerkuil'). Het werken met de leerkuil past bij de hiervoor genoemde onderwijsbehoeften van kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Het wordt gebruikt om het leerproces, en de daarbij horende emoties en stappen, inzichtelijk te maken. Materialen die op dit moment daartoe beschikbaar zijn (zoals posters of afbeeldingen), zijn vaak abstracte (visuele) hulpmiddelen. Dit is niet altijd handig in onderwijs aan jonge kinderen, aangezien daar concreet handelen belangrijk is. De leerkuil zoals we hem kennen, leent zich dus niet altijd om ingezet te worden bij jonge kinderen. Om de leerkuil toch goed te kunnen gebruiken bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong, is een concreet ontwerp ontwikkeld. ►►

► Het ontwerp: in stapjes

De 'leerkuil in stapjes' is ontwikkeld zodat jonge kinderen aan de slag kunnen met hun leerproces en de leerkuil aan de hand van concreet materiaal. Ze kunnen aan de hand van magnetische poppetjes letterlijk de leerkuil doorlopen (zie figuur 1).

Figuur 1 - De leerkuil in stapjes voor jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong

Scan de QR-code om naar de interactieve site van de leerkuil te gaan.

Met behulp van auditieve ondersteuning via de interactieve site kunnen kinderen (na instructie van een leerkracht) zelfstandig aan de slag. Op de interactieve site (scan de QR-code hier-naast) wordt per stap benoemd wat de kinderen moeten doen om die stap te voltooien. Op die manier doorlopen de kinderen het leerproces met visuele én auditieve ondersteuning.

Ontwerpproces

De 'leerkuil in stapjes' is ontwikkeld op basis van ontwerpgericht onderzoek op Iselinge Hogeschool om beter tegemoet te kunnen komen aan de onderwijsbehoeften van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. Tijdens de eerste ontwerpploeg is een visuele weergave van de leerkuil ontwikkeld, waarop het kind met poppetjes zelf kan aangeven waar hij of zij zich op dat moment in de leerkuil

bevindt. Het ontwerp is getest in de praktijk tijdens een voor de leerlingen uitdagende opdracht. De kleuters kregen de opdracht om een kasteel te bouwen met suikerklontjes, waarbij het kasteel aan bepaalde voorwaarden moest voldoen (zoals: er moet een poort zijn, minimaal twee torens). De leerkracht ondersteunde tijdens de uitvoering van de activiteit het durven leren via de 'leerkuil in stapjes' door samen met de kinderen de stappen in de leerkuil te doorlopen. Uit observaties bleek echter dat deze werkwijze veel van de begeleiding van de leerkracht vraagt. In de tweede ontwerpploeg is daarom een interactieve site ontwikkeld met auditieve ondersteuning met zowel uitleg waar het kind zich bevindt in de leerkuil én wat het kind kan doen om verder te komen. Tijdens een uitdagende opdracht met spiegels kon de leerling zelf een tablet gebruiken waarop de interactieve site geopend was. De leerling kon zo zelf op de knoppen drukken in de 'leerkuil in stapjes'. Hij hoorde wat hij in die stap in het leerproces kon doen én kon voor zichzelf controleren of dat was gelukt. Voor de kleuters werkte dit goed. Ze waren enthousiast om ermee aan de slag te gaan. Ook helpt het hen om letterlijk de gehele leerkuil te overzien (en niet slechts daar waar ze op dit moment staan). De leerkracht waar het ontwerp is getest, gaf aan: 'Op deze manier kun je visueel ondersteunen én in stappen concreet laten zien welke stappen een kind doorloopt.'

Tips voor de praktijk

Wil je het ontwerp 'de leerkuil in stapjes' ook gaan toepassen in de klas? Volg dan de volgende stappen:

- **Stap 1:** Maak of teken een lege weergave van de leerkuil (zonder tekst) en maak deze met magneten vast op een whiteboard (het is niet handig om de leerkuil te lamineren, dan plakken de poppetjes straks minder goed).
- **Stap 2:** Maak een aantal verschillende papieren poppetjes (poppetjes die verschillende kinderen aan kunnen spreken), lamineer deze en plaats magneetstripjes op de achterkant (bijvoorbeeld met magneettape).

De leerling kan zelf op de knoppen drukken in de leerkuil in stapjes

- **Stap 3:** Maak een opstelling waar alles voor de leerkuil bij elkaar ligt, bijvoorbeeld op een whiteboard of een ander magnetisch oppervlak. Zorg ervoor dat de poppetjes erbij liggen en dat er een laptop of tablet aanwezig is waarop de auditieve ondersteuning te beluisteren is.

Ten aanzien van de **begeleiding** kun je de volgende tips toepassen:

- Zorg ervoor dat je de leerkuil eerst een keer introduceert tijdens een grote of een kleine kring. Doe tijdens die kring handelend voor wat de stappen bij de leerkuil zijn.
- Laat de kinderen ermee oefenen onder begeleiding (zoals: vertellen wat de leerling kan doen op de site, benoemen wat je doet en terugvragen aan de kleuters wat er van hen wordt verwacht).
- Zorg er daarna voor dat je aanwezig bent wanneer de kinderen voor het eerst zelfstandig aan het werk gaan met de leerkuil. Een tip daarbij is om de kleuters ruimte te geven om zelf te onderzoeken en niet als leerkracht te veel 'over te nemen'. De ondersteuning door de leerkracht wordt vervolgens stapgewijs afgebouwd, zodat leerlingen er zelfstandig mee kunnen werken.
- Wanneer leerlingen het nodig hebben, kun je dan uiteraard nog helpen of tips geven.

Vooruitgang

Zoals aangegeven is 'de leerkuil in stapjes' ontwikkeld als concreet handvat om tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften ten aanzien van durven leren van jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong. De leerkracht merkt inderdaad op dat de motivatie van Boet vooruit is gegaan én dat hij minder snel opgeeft. Zo komt zijn leerproces weer op gang!

De literatuurlijst is te vinden op:
www.hjk-online.nl/artikelen

Online leerkuil

De interactieve site van de leerkuil in stapjes vind je op:
www.maaikenora.wixsite.com/leerkuilinstapjes

Laat een kind de eerste keer met de leerkuil oefenen onder begeleiding

Maaïke Nieuwenhuis (maaike.nieuwenhuis@iselinge.nl) is student aan pabo op Iselinge Hogeschool en ontwikkelaar van de 'leerkuil in stapjes'

Marjon de Boer-Bruggink

(marjon.deboer@iselinge.nl) is senior docent-onderzoeker op Iselinge Hogeschool en in onderzoek gericht op pedagogische sensitiviteit

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op tablet en pc

Krijg toegang tot het digitaal archief (>1.000 artikelen)

Krijg korting op het Landelijk congres Jonge kind AOb en HJK

Ontvang 10 x HJK

Voor slechts €79,95 per jaar

Studenten ontvangen 50% korting

Aan de slag! Geef je oren de kost

De toekomst van spel

Meer weten?
Ga naar www.hjk-online.nl
of bel 088 - 22 66 691